

Владислав Кириченко, Володимир Пилипенко

ДО ЛЕГЕНДИ ПРО БУДИНОК КАПІТАНА Г. К. ОСТАПЕНКА

У публікації представлений архівний документ – послужний список уродження Чернігова капітана Г. К. Остапенка. За популярною у Чернігові легендою, саме йому належав на Хлібопекарській вулиці будинок, який нині є однією із туристичних принад міста. Але послужний список доводить, що це лише вигадка.

Ключові слова: капітан Г. К. Остапенко, послужний список, легенда, туристична принада.

Кожне місто створює власні історії та легенди. Іноді з часом вони навіть перетворюються на туристичну принаду міста. За тринадцять віків у Чернігові назбиралося багато власних цікавих історій, легенд та переказів. Деякі з них сягають корінням сивої давнини, а деякі – відносно молоді. До останніх належить історія про помешкання капітана Остапенка на Хлібопекарській вулиці. Сам будинок є пам'яткою архітектури міста і прекрасним зразком житлового будівництва початку ХХ ст. Історія будинку добре відома. Він був збудований 1906 р. та був житловим до розпаду Російської імперії. До Другої світової війни у ньому містився готель обкому компартії. Під час німецької окупації тут розмістилася біржа праці німецької окупаційної адміністрації. Після війни до 1960-х рр. – житловий будинок, у 60-90-ті рр. там розташувався міський відділ ЗАГСу, а зі здобуттям незалежності споруда використовується обласним осередком товариства «Просвіта»*. Але останнім часом пам'ятку архітектури усе частіше починають згадувати у зв'язку із курйозною історією про дивацтва начебто його власника – капітана першого рангу Григорія Косьмича Остапенка. У туристичній та навколоісторичній літературі тиражують розповідь про те, що власник будинку замовив архітектору круті гвинтові сходи, що надавало будинку схожості із кораблем. На цьому дивацтва власника не закінчувалися: вітальню він називав кают-компанією, кухню – камбузом, повара – коком, слугу – вістовим, туалет – гальюном**. А запрошуючи гостей до себе, змушував їх підніматися на другий поверх через балкон. Це мало б йому нагадувати про роки, проведені на флоті на службі Російської імперії. Окрім очевидної абсурдності цієї історії, без відповіді залишається й питання, чи був Остапенко власником цього будинку. Не з'ясованим залишається і походження цієї легенди.

Робота з архівними документами дозволяє вказати на кілька невідповідностей, що значно підважують популярну історію про власника будинку. Невідповідність хронологічна: Григорій Остапенко звільнився із армії влітку 1911 року в чині штабс-капітана. За час служби Г. Остапенко був у різних військових частинах, але не на флоті, тому капітаном першого рангу він на момент звільнення не був. Станом же на 1911 рік, він служив у 21 Туркестанському стрілковому полку. По-друге, у послужному

* Усольцева А. За примхою хазяїна гості видряпувалися на другий поверх цього будинку по шторм-трапу // Чернігівський вісник. – 2001. – 1 березня. – С. 11.

** Назаренко В. Прodelки в старинном духе // Семь дней. – 2004. – 13 жовтня. – С. 14.

© Пилипенко Володимир Миколайович – кандидат історичних наук, доцент Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

© Кириченко Владислав Віталійович – методист (Центр туристсько-оздоровчої та виховної роботи з дітьми та молоддю).

списку на питання «Есть-ли за нимъ, за родителями его или, когда женатъ, за женою недвижимое имущество, родовое или благопріобрѣтенное» він вказав, що не має нерухомої власності (пункт XII). Одночасно зі списків домовласників Чернігова нам відомо, що будинок на Хлібопекарській вулиці був збудований у 1906 році. В цей час сам Остапенко перебував у запасі, але вже у лютому 1907 року повернувся добровольцем до армії. По-третє, не співпадають і указані у документах власники будинку. Так, у списку домовласників Чернігова указано, що будинок належить дружині почесного громадянина міста Остапенко. А Остапенко Г. у послужному списку (1911 рік) відзначив, що він вдовець. Чергова невідповідність – фінансова: будинок на Хлібопекарській вулиці був одним із найдорожчих житлових будинків Чернігова 1906 р. Його ціна становила 3725 крб. Для порівняння ціна будинку міського голови В.М. Хижнякова на Стриженській вулиці – 2635 крб. А жалування штабс-капітана, згідно із послужним списком, із усіма надбавками на харчування та оренду квартири – 1719, 42 крб. на рік.

Наведені аргументи дозволяють стверджувати, що Григорій Косьмич Остапенко не був власником будинку на Хлібопекарській вулиці. Як сталося, що ім'я капітана Остапенка пов'язали із цим будинком і чому виникла курйозна історія – предмет окремого дослідження. Нижче друкуємо «Послужний список» капітана:

Министерства военного
ГЛАВНАГО ШТАБА
8 отделения 2 стола
№ 318

Объ увольнении отъ службы съ производствомъ въ слѣдующій
чинъ штабсъ-капитана
Остапенко.

Началось 16 Сентября 1911 г.
Кончилось 30 Сентября 1911 г.
На тринадцать (13) листахъ.

Всепрѣсвѣтлѣйшій, Державнѣйшій, Великій Государь Императоръ
Николай Александровичъ,
Самодержецъ Всероссійскій, Государь Всемиловитѣйшій

Просить штабсъ-капитанъ 21-го Туркестанскаго
стрѣльковаго полка Григорій Косьмич Остапенко.

Разстроеныя домашнія обстоятельства лишають меня возможности продолжать службу Вашего Императорскаго Величества, и потому всеподданнѣйше прошу: к сему Дабы повелѣно было произвести меня в слѣдующій чинъ съ увольненіемъ отъ службы. Лагерь урочище Тышканъ. Юля «6» дня 1911 года. Къ подаінію надлежитъ по командіѣ. Сіе прошеніе со словъ просителя писать писарь Пречъ. прощению 21-го Туркестанскаго стрѣльковаго полка штабсъ-капитанъ Григорій Остапенко руку приложилъ.

Полсужной списокъ
штабсъ-капитана
21-го Туркестанскаго стрѣльковаго полка
ОСТАПЕНКО.

Полсужной списокъ
штабсъ-капитана
21-го Туркестанскаго стрѣльковаго полка
ОСТАПЕНКО.

Составленъ Юля «6» дня 1911 года.

I Чинъ, имя, отчество и фамилия.	Штабсъ-капитанъ Григорій Косьмичъ Остапенко.
II Должность по службѣ.	Начальникъ пулеметной команды.
III Ордена и знаки отличія.	Имѣет ордена: Св. Станислава 3-й ст. съ мечами и бантомъ, Св. Анны 4 ст. съ надписью «за храбрость», Св. Анны 3 ст. съ мечами и бантомъ, Св. Станислава 2-й ст. съ мечами, Св. Анны 2-й ст. съ мечами и Св. Владимира 4 ст. съ мечами и бантомъ; медали: серебрянную въ память военныхъ событій въ Китаѣ въ 1900-1901 г.г., свѣтлобронзовую медаль въ память Русско-Японской войны 1904-1905 г.г.
IV Когда родился.	1-го Февраля 1874 года.
V Изъ какого званія происходитъ и какой губерніи уроженецъ.	Сынъ отставного фельдфебеля Черниговской губерніи.
VI Какого вѣроисповѣданія.	Православнаго
VII Гдѣ воспитывался	Въ Черниговской духовной семинаріи и въ Чугуевскомъ пѣхотномъ юнкерскомъ училищѣ по 1-му разряду.
VIII Получаемое на службѣ содержаніе.	Жалованья 948 р. Добавочн. 420 р. Столовыхъ 180 р. Кварт. 171 р.42 к. [Читаль штабсъ-капитан 21-го Туркестанскаго стрѣлковаго полка ОСТАПЕНКО]

IX

ПРОХОЖДЕНИЕ СЛУЖБЫ

Когда въ службу вступилъ и произведенъ въ первый офицерскій чинъ; производство въ слѣдующіе чины и дальнѣйшая служба: военная, гражданская и по выборамъ, переводы и перемѣщенія изъ одного мѣста служенія или должности въ другую, съ объявленіемъ по какому случаю: волѣ начальства или по собственному желанію; когда отправился и прибылъ къ новому мѣсту службы; награды: чинами, орденами, знаками отличія, ВСЕМИЛОСТИВѢЙШЕ рескрипты, ВЫСОЧАЙШІЯ благоволенія.

Въ службу вступилъ рядовымъ на правахъ вольноопредѣляющагося 1-го разряда въ 18-й пѣхотный Вологодскій полкъ	Годы 1893	Мѣсяцы Окт.	Числа 11
Прибылъ в полкъ	//	//	19
Командированъ въ Чугуевское пѣхотное юнкерское училище для прохожденія курса наукъ	1894	Август	13
Произведенъ в унтер-офицеры	//	//	16
Переименованъ въ юнкера	//	//	28
По домашнимъ обстоятельствамъ отчисленъ отъ училища	1895	Іюля	25
Прибылъ въ полкъ Старшим унтеръ-офицеромъ	//	Сент.	8
Командированъ въ то же училище для держанія офицерскаго экзамена	1896	Апр.	2
По выдержаніи экзамена по 1-му разряду прибылъ въ полкъ	//	Іюня	5

Приказомъ 5-й пѣхотной дивизіи 1896 г. за № 59, переименованъ в подпрапорщики	//	Іюля	23
Высочайшимъ приказомъ состоявшимся двадцать шестого января 1897 г. произведенъ въ подпоручики съ переводомъ въ 3-й Варшавскій крѣпостный пѣхотный полкъ	1897	Января	26
Со старшинством	1896	Сент.	1
Исключень изъ списковъ полка	1897	Февр.	5
Зачисленъ въ списки 3-го Варшавского крѣпостного пѣхотного полка	//	//	//
Прибыль къ мѣсту службѣнїя	//	//	15
Выполниль условіе на полученіе обыкновеннаго офицерскаго приза за состязательную стрѣльбу изъ винтовки, въ чемъ имеесть свидѣтельство за № 9181.	//	Іюня	19
Назначень завѣдывающимъ полковой швальней	//	Август	23
Приняль эту должность	//	Сент.	3
Сдалъ должность завѣдывающаго швальней	1899	Апр.	22
Высочайшимъ приказомъ, состоявшимся въ 9-й день Іюля 1900 г. переведень въ 5-й Восточно-Сибирскій стрѣлковый полкъ	1900	Іюля	9
Прибыль и зачисленъ в списки 5-го полка	//	Сент.	23
Назначень полицмейстеромъ русской части крѣпости Бейтана	//	Окт.	9
Высочайшимъ приказомъ, состоявшимся въ 15 день апрѣля 1901 г. произведенъ въ поручики	1901	Апр.	15
Со старшинствомъ	1900	Сент.	1
Высочайшимъ приказомъ, состоявшимся въ 15-й день іюня 1901 г. за отличіе въ дѣлахъ противъ Китайцевъ награжденъ орденомъ Св. Станислава 3-й ст. съ мечами и бантомъ	1901	Іюня	15
Имѣеть право ношенія на груди серебрянной медали, утвержденной 1901 г. 6 мая въ память военныхъ событій въ Китаѣ въ 1900-1901 г.г.	//	Окт.	20
Высочайшимъ приказомъ, состоявшимся четвертаго февраля тысяча девятьсотъ третьяго года зачисленъ въ запасъ стрелковыхъ частей.	1903	Февр.	4
Поступилъ добровольцемъ изъ запаса стрелковыхъ частей на службу въ 11-й Восточно-Сибирскій стрѣлковый полкъ куда по полученіи документовъ зачисленъ призваннымъ изъ запаса.	1904	Февр.	17
Назначень младшимъ офицеромъ во 2-ю роту	//	//	//
Начльникомъ пѣшей охотничьей команды.	1904	Апр.	9
Приказомъ войскамъ Маньчжурской арміи 18 мая 1904 г. за № 323, награжденъ за отличіе въ делахъ потивъ Японцевъ 17 и 18 апрѣля 1904 г. подъ Тюренченомъ орденомъ Св. Анны 3 ст. съ мечами и бантомъ	//	Мая	18
Орденъ Высочайше утвержденъ	//	Іюля	23
Призванъ быть воспѣмникомъ Его Императорскаго Высочества Государя Наследника Цесаревича и Великаго Князя Алексѣя Николаевича. % Приказъ войскамъ Маньчжурской арміи 12 августа 1904 г. за № 600%	//	Авгус.	12
Приказомъ войскамъ Маньчжурской арміи 8 Сентября 1904 г. за № 654, награжденъ за разновременныя дѣла съ Японцами съ 14 по 24 іюня 1904 г. орденомъ Св. Станислава 2 ст. съ мечами	//	Сент.	8

Орденъ Высочайше утверждень	1905	Марта	23
Приказомъ главнокомандующаго всѣми сухопутными и морскими вооруженными силами дѣйствующими противъ Японіи 27 Ноября 1904 г. за № 184, награждень за отличіе въ рекогносцировкѣ 14-го октября 1904 г. орденомъ Св. Анны 4 ст. съ надписью «за храбрость»	1904	Ноябрь	27
Высочайше утверждень	1905	Юля	30
Приказомъ главнокомандующаго всѣми сухопутными и морскими вооруженными силами, дѣйствующими противъ Японіи отъ 13 Января 1905 г. за № 81, за отличія въ дѣлахъ противъ японцевъ произведенъ въ штабс-капитаны	1905	Янв.	13
Со старшинствомъ	1906	Марта	25
Высочайше утверждень	//	Январ.	12
Приказомъ главнокомандующаго всѣми сухопутными и морскими вооруженными силами, дѣйствующими противъ Японіи, отъ 15 ыюня 1905 г. за № 1036, за отличія въ дѣлахъ противъ Японцевъ награждень орденомъ Св. Анны 2-й ст. съ мечами	1905	Юня	15
Орденъ Высочайше утверждень	1906	Марта	11
Приказомъ главнокомандующаго всѣми сухопутными и морскими вооруженными силами, дѣйствующими противъ Японіи, отъ 29 сентября 1905 г. за № 2082, за разновременныя отличія въ дѣлахъ противъ Японцевъ, награждень орденомъ Св. Владимира 4-й ст. съ мечами и бантомъ	1905	Сент.	29
Высочайше утверждень	1910	Февр.	7
На основаніи приказа по 3-му Сибирскому Армейскому корпусу 1905 н. за № 193 §3 % телеграммы дежурнаго генерала 1-й Маньчжурской арміи за №№ 5821 и 5836 % уволенъ запасъ стрѣлковыхъ частей	1905	Нояб.	21
Высочайшимъ приказомъ состоявшимся 3 февраля 1907 года опредѣленъ на службу въ 5-й Западно-Сибирскій стрѣлковый баталіонъ изъ запаса стрѣлковыхъ частей по Черниговскому уѣзду	1907	Февр.	3
Зачисленъ въ списки 5-го Западно-Сибирскаго стрѣлковаго баталіона	//	//	26
Прибыль к баталіону	//	Марта	12
Вр. командующій 1-й ротой	//	Мая	19
.....по	//	Сент.	20
Начальникомъ пулеметной команды	//	Сент.	21
Комендантомъ города Копала	//	//	13
Вр. и. об. заведывающаго охотничьей команды... съ	//	Сент.	11
.....по	//	Сент.	20
Командированъ въ качествѣ защитника въ вр. Туркестанскій окружной судъ въ гор. Копаль..... съ	1908	Мая	12
..... по	//	//	18
Командированъ въ Закаспійскій саперный баталіонъ для обученія сапернаго дѣла	//	Юня	2
..... по	//	Авг.	5
На повѣрочномъ испытаніи въ саперномъ баталіонѣ получилъ отмѣтку «Отлично»	//	Окт.	17
Командированъ въ гор. Вірны для участія въ полѣвыхъ поѣздкахъ	1909	Юля	5
..... по	//	//	20

(Приказъ 1909 г. № 186) Награжденъ обыкновеннымъ приказомъ за состязательную стрѣльбу изъ револьверовъ, сдѣлавъ квадратъ 206	//	Авг.	3
Членомъ баталіоннаго суда	1910	Янв.	3
Баталіонъ вошелъ въ составъ 21 Туркестанскаго стрѣлковаго полка въ каковой и зачисленъ начльникомъ пулеметной каманды	1910	Авг.	18

X.

БЫТНОСТЬ ВНѢ СЛУЖБЫ

а) во временныхъ отпускахъ: когда уволенъ, на какое время и явился-ли въ срокъ, а если просрочилъ, то сколько именно и признана-ли просрочка уважительною; б) для пользованія ранъ: гдѣ именно, по чьему разрѣшенію, съ какого и по какое время; в) въ безсрочномъ отпуску и запасѣ, не состоя на гражданской или общественной службѣ: съ какого и по какое время; г) по роду оружія, безъ исполненія службы; д) въ плѣну: когда и гдѣ взять и когда возвратится на службу, и е) въ отставкѣ: когда уволенъ и когда вновь прибылъ на службу.

	Годы	Мѣсяцы	Числа
Въ 28 дневномъ отпуску съ сохраненіемъ содержанія съпо	1987 //	Апр. Мая	10 7
Изъ отпуска прибылъ однимъ днемъ ранее срока			
Въ 14 дневномъ отпуску съ сохраненіемъ содержанія съпо	1898 //	Авгус. //	7 20
Изъ отпуска прибылъ въ срокъ			
Въ 11 мѣсячномъ отпуску по домашнимъ обстоятельствамъ безъ сохраненія содержанія съпо	1900 //	Янв. Дек.	3 3
Изъ отпуска прибылъ на четыре мѣсяца раніе срока	//	Юль	16
Въ 2-хъ мѣсячномъ отпуску по болезни въ Японію съ сохраненіемъ содержаніясъпо	1901 902	Декаб. Февр.	5 5
Прибылъ в срокъ			
Состоялъ въ запасѣ стрѣлковыхъ частейпо	1903 1904	Февр. //	4 17
Состоялъ въ запасѣ стрѣлковыхъ частейпо	1905 1907	Нояб. Февр.	21 3
Въ безсрочномъ отпуску, для пользованія ранъ, по роду оружія, въ плену и отставкѣ не былъ.			
Въ 2-хъ мѣсячномъ отпуску во всѣхъ городахъ Россійскрей Имперіи съ сохраненіемъ содержанія съ опозданіемъ на 3 дня просрочку считать уважительной.	1908 //	Авг. Окт.	5 6

XI	Вдовъ
Холостъ или женатъ, на комъ; имѣеть-ли дѣтей; годъ, мѣсяцъ и число рожденія дѣтей; какого они и жена вѣроисповѣданія.	
XII	Не имеетъ
Есть-ли за нимъ, за родителями его или, когда женатъ, за женою недвижимое имущество, родовое или благопріобрѣтенное.	
XIII	Не подвергался
Подвергался-ли наказаніямъ, или взысканіямъ, соединеннымъ съ ограниченіями въ преимуществахъ по службѣ когда и за что именно; по судебнымъ приговорамъ или въ дисциплинарномъ порядкѣ.	

XIV Бытность в походах и дѣлахъ противъ непріятели, съ объясненіемъ, гдѣ именно, съ какого и по какое время; оказанія отличія и полученныя в сраженіяхъ раны или контузіи; особыя порученія сверхъ прямыхъ обязанностей по Высочайшимъ повелѣніямъ или отъ Начальства.	Въ походахъ противъ Китайцевъ въ 1900-1901 г.г. въ составѣ войскъ Печилийского отряда ... съ по	Годы	Мѣся- цы	Числа
		1900	Сент.	23
		1901	Окт.	12
		и въ составѣ войскъ Южно-Маньчжурскаго отрядасъ до окончанія военныхъ дѣйствій	//	//
	Находился в составѣ дѣйствующихъ противъ Японцевъ войскъ 1-й Маньчжурской арміи.. съ по	1904	Февр.	17
		1905	Нояб.	20

Въ службѣ сего оберъ-офицера не было обстоятельствъ, лишающихъ его права на полученіе значка отличія безпорочной службы или отдаляющихъ срокъ выслуги по оному знаку.

Командиръ полка, полковникъ [підпис]

Полковой адъютантъ, поручикъ [підпис]

И того въ семь послужномъ спискѣ пронумеровано, прошнуровано и казенной печатью припечатано девять (9) листовъ.

Лагерь уроч. Тышканъ «9» Юля 1911 г.

Полковой адъютантъ,
поручикъ [підпис]

Российский государственный военно-исторический архив, м. Москва
Ф. 409 «Послужные списки, аттестации и наградные листы офицеров русской армии», Оп. I, Д. 191422, л/с 1026

В публикации представлен архивный документ – послужной список уроженца Чернигова капитана Г.К. Остапенко. В соответствии с популярной в Чернигове легендой, ему принадлежал жилой дом на Хлебопекарской улице, который сейчас есть туристическим объектом. Но послужной список доказывает, что это – лишь легенда.

Ключевые слова: капитан Г.К. Остапенко, послужной список, легенда, туристическая достопримечательность.

The publication presents the archival document – captain G.K. Ostapenko's military C.V. According to the popular legend in Chernihiv, he owned the house, which is now a popular tourist attraction. But C.V. proves, it's just a fiction.

Key words: captain G.K. Ostapenko, military C.V., the tourist attraction, the legend.